tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 10 2 2011

Harry Smit

Verdwijnt de

Zingend mannetje huismus. Foto: Jan Stok.

Het is algemeen bekend dat het niet goed gaat met de huismus. Regelmatig wordt een achteruitgang van 50 procent genoemd, maar in Alkmaar was de afname tussen 1994 en 2004 maar liefst 80 procent. Heeft die achteruitgang doorgezet? In 2010 is dit in Alkmaar opnieuw onderzocht.

Recent wordt gemeld dat het erop lijkt dat het weer iets beter gaat met de huismus, onder andere naar aanleiding van de laatste tuinvogeltelling van Vogelbescherming Nederland. Ook het MUS-project van SOVON laat de laatste drie jaar geen achteruitgang zien.
Over de achteruitgang van de huismus is al veel geschreven. Als belangrijkste oorzaken worden genoemd het betegelen van tuinen, onvoldoende voedsel vooral in de periode dat er jongen zijn en onvoldoende broedgelegenheid. Maar vermoedelijk is het een combinatie van factoren die ervoor zorgt dat de huismus in veel wijken verdwenen is.

Omdat in 2010 een vogelcursus gegeven werd door de VWG en de KNNV in Alkmaar, ontstond het idee de stad integraal op huismussen te tellen. Ook beginnende vogelaars kunnen een huismus gemakkelijk herkennen. Bovendien zijn van Alkmaar over een langere periode gegevens beschikbaar. Sinds 1984 doet de Vogelwerkgroep Alkmaar e.o. onderzoek aan broedvogels in de stad. Tot nu toe is Alkmaar drie keer geïnventariseerd, namelijk in 1984, 1994 en 2001-2004 (Woutersen, 1986, Smit *et al.*, 1995, 2005). Vanaf 1994 is de methodiek zodanig gestandaardiseerd dat de tellingen vergelijkbaar zijn. Alle biotopen in de stad werden tijdens deze inventarisaties geteld, van stadsparken tot nieuwbouwwijken en industrieterreinen. De stad werd niet integraal geteld, maar er werden ongeveer 40 telgebieden geselecteerd, verdeeld over de hiervoor genoemde biotopen.

Hoe worden huismussen geteld?

De methodiek van het inventariseren van huismussen is eenvoudig. In de periode van 10 maart tot 20 juni moeten twee keer de mannetjes geteld worden. Deze methodiek wordt landelijk ook door SOVON toegepast. Huismussen leven meestal in kolonieverband en paarvorming is niet altijd even duidelijk. Huismussen kunnen het beste 's morgens vroeg geteld worden, voordat ze uitzwermen en voedsel gaan zoeken. Wie vroeg op pad ging kwam al gauw tot de conclusie dat huismussen niet zo matineus zijn. Pas als het zonnetje gaat schijnen, komen ze te voorschijn en gaan in de dakgoot zitten tjilpen. Vooral in wijken waar veel huismussen zitten, is tellen niet altijd eenvoudig. Soms zitten ze in tuinen waar je niet in kunt kijken en groepen mussen vliegen overal naar toe. Ook kunnen solitaire mannen gemakkelijk gemist worden.

Hoeveel huismussen heeft Alkmaar?

In 2010 werden in Alkmaar in totaal 592 territoria van huismussen vastgesteld. Slechts twee van de geselecteerde telgebieden werden in 2010 niet geteld. Van ongeveer 30 telgebieden beschikken we nu over de gegevens van drie tellingen, namelijk van 1994, 2004 en 2010. De aantallen over deze jaren waren respectievelijk 1194, 256 en 171. In 2004 en 2010 zijn bijna 39 identieke telgebieden geteld met respectievelijk 328 en 194 huismussen. Tussen 1994 en 2004 bedroeg de achteruitgang 78 procent. Na 2004 is het aantal huismussen met 41 procent achteruit gegaan. Op basis van de aantallen in de telgebieden is een schatting gemaakt van het totale aantal huismussen in Alkmaar. Dat bedroeg voor 1984, 1994, 2004 en 2010 respectievelijk

huismus
uit Alkmaar?

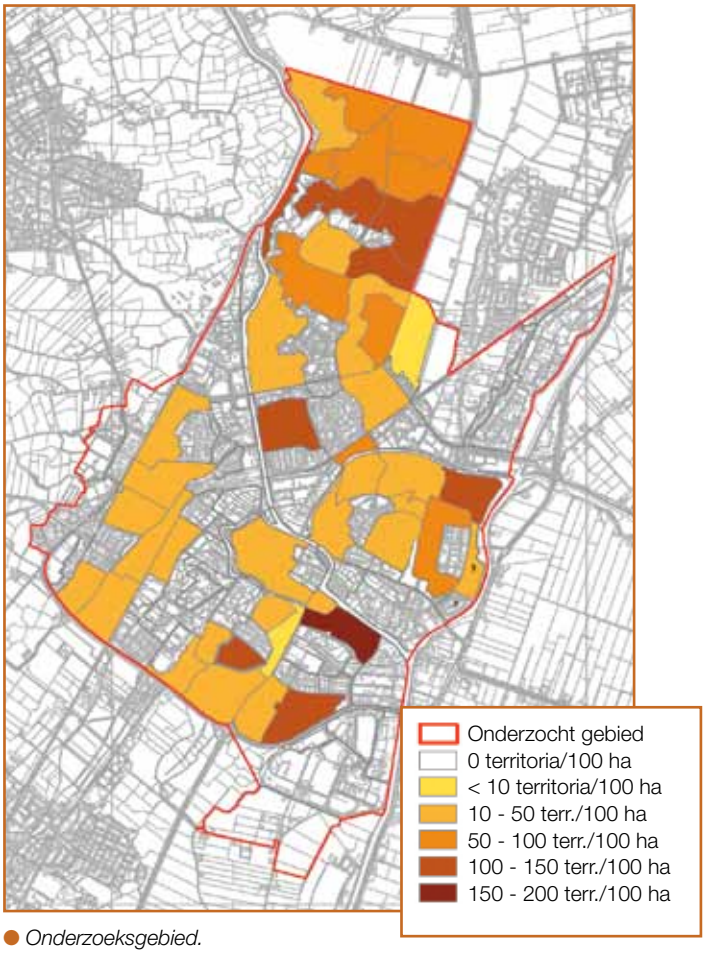

● *Onderzoeksgebied.*

3.500-4.500, 4.100, 840 en 610 paar. De sterkste achteruitgang heeft zich dus tussen 1994 en 2004 voorgedaan.
Huismussen komen niet gelijkmatig verspreid voor in de stad, maar vertonen een sterke clustering. Hoge aantallen zijn te vinden in de grote nieuwbouwwijken in het noorden van Alkmaar (Huiswaard 1, De Horn-Zuid en -Noord, Daalmeer-Noordoost) en verder in Overdie-Oost en -Noordoost. Vrijwel al deze wijken liggen aan de rand van Alkmaar op korte afstand van het agrarische gebied met weilanden en akkers. Op bedrijventerreinen komen vrijwel geen huismussen meer voor.

Conclusies

De huismus in Alkmaar gaat nog steeds achteruit. Huismussen leven meestal in kolonieverband en paarvorming is niet altijd even duidelijk, hoewel ook hier weer uitzonderingen op zijn. Een uitzondering is de wijk Overdie-Noordoost, die aan een groot park grenst. In een stad als Den Haag, die overal aan bebouwing grenst, werden in 2008 nog maar 152 huismussen geteld (Van der Vliet et al., 2010). Op het platteland in onze provincie en in hoog-Nederland in zijn geheel is de stand van de huismus stabiel. Volgens Vogelbescherming Nederland (2009) heeft de achteruitgang zich vooral in de steden voorgedaan, hetgeen in overeenstemming is met de cijfers uit Alkmaar.
Over de oorzaken van de achteruitgang is nog veel onduidelijkheid. De bekende Engelse huismusonderzoeker Dennis-Smith (2010) noemt het gebrek aan dierlijk voedsel voor de jongen als belangrijkste oorzaak voor de achteruitgang. Huismussen voeren hun jongen insecten, en in wijken die grenzen aan het buitengebied zouden deze makkelijker te vinden zijn dan in wijken die geheel door bebouwing omgeven zijn. Dat zou ook een verklaring kunnen zijn waarom de huismussen op het platteland het beter doen dan in de stad. Tuinen worden steeds meer betegeld, zodat hier voor huismussen, maar ook voor soorten als de merel, weinig voedsel meer valt te halen. Maar de directe relaties zijn nog onbekend en de beloning die de Engelse krant The Independent heeft uitgeloofd voor degene die de oorzaak kon achterhalen is nog steeds niet uitgekeerd.

Met dank aan Tom Damm, Paul de Jong en alle veertig tellers.

Harry Smit
Emmastraat 43a
1814 DM Alkmaar
smit.h@wolmail.nl

Literatuur

● DENNIS-SMITH, J.D., 2010. Suggested causes of urban sparrow decline. Gedownload op www.huismussenforum.nl op 12-11-2010.

● SMIT, H., C.F. ROOBEEK & M. PLATTEEUW, 1995. De broedvogels van Alkmaar in 1994. Bijzondere uitgave van De Kleine Alk – Vogelwerkgroep Alkmaar e.o.

● SMIT, H., C.F. ROOBEEK & T. DAMM, 2005. De broedvogels van Alkmaar in 2001-2004. Bijzondere uitgave van De Kleine Alk – Vogelwerkgroep Alkmaar e.o.

● VLIET, R. VAN DER, D. LAPONDER, K. MOSTERT & B. VASTENHOUW, 2010. Territoriumkartering Huismus en Spreeuw in de regio Den Haag in 2008. Ongepubliceerd rapport.

● VOGELBESCHERMING NEDERLAND, 2009. Stadsvogelbalans 2009. Rapport Vogelbescherming Nederland, Zeist.

● WOUTERSEN, K. (red.), 1986. Broedvogels van Alkmaar. Een onderzoek naar broedvogels van het stedelijk gebied van Alkmaar in 1984. De Kleine Alk, speciale uitgave VWG Alkmaar e.o.